

MÜEYYED - BİLLÂH,**Ahmed b. Hüseyin**

(المؤيد بالله أحمد بن الحسين)

Ebû'l-Hüseyin el-Müeyyed-Billâh Ahmed
b. el-Hüseyin b. Hârûn ez-Zeydî
el-Alevî et-Tâlibî
(ö. 411/1021)**Gilân ve Deylem'de
siyasî mücadelelerde bulunan
Zeydî imâmı.**

333 (944) yılında Âmül'de doğdu. Babası Zeyd b. Zeynelâbidîn'in neslinden Hüseyin b. Hârûn'dur. Âmül'deki öğreniminden sonra Ebû'l-Abbas Ahmed b. İbrâhîm'den Zeydî fıkhnı ve Bağdat Mu'tezilesi kelâmını öğrendi. Ebû'l-Hüseyin Ali b. İsmâil b. İdrîs'ten de Hanefî fıkhnı tahsil etti. Aynı hocadan Nâsır-Lihak diye anılan Hasan el-Utrûş'un naklettiği hadislerin rivayet icâzetini aldı. Ayrıca Ebû Abdullah el-Basrî'den akli ilimleri öğrendi ve döneminin ileri gelen diğer âlimlerinden de faydalandı (Humeyd b. Ahmed el-Muhallî, s. 262-265). Büveyhî Veziri Sâhib b. Abbâd'ın meclislerindeki ilmi münazaralarda rakiplerine galip gelince vezirin takdirine mazhar oldu. İlmî çalışmaları ve tedris faaliyetleri yanında zühd ve takvâsıyla da çevresindekilerin saygısını kazandı.

Ahmed b. Hüseyin, Zeydiyye'nin, "İmam olacak kimsenin imâmetini ortaya koyması ve zalimlerle mücadele etmesi şarttır" şeklinde ifade edilen prensibi çerçevesinde mensuplarından biat aldı. İlk defa Sâhib b. Abbâd devrinde isyana kalkıştıysa da (380/990) başarılı olamadı. Deylem'deki ikinci isyanda Müeyyed-Billâh lakabıyla anılmaya başladı ve bölge ahalisinin çoğu kendisine biat etti. Bu hareket esnasında Gilân sınırında bir süre kalıp kuvvetlerini düzene soktu. Büveyhîler'e bağlı olan Şezvil'i mağlûp ederek Hevsem'i ele geçirdi ve bir yıl süreyle buraya hâkim oldu. Ertesi yıl yapılan savaşta Şezvil kuvvetlerine esir düştü, hasmının askerî harcamalarını karşılamak şartıyla esaretten kurtuldu. Rey'de bir süre kaldıktan sonra Âmül'e gidip yerleşmeyi düşündü, ancak Gilânlı ve Deylemli mensuplarının daveti üzerine Deylem'e geçti. Hazırladığı güçlü bir ordu ile Hevsem'in yeni hâkimi Ebû Zeyd es-Sâirî'yi mağlûp etti. Burada kaldığı iki yıl içinde Ebû Zeyd onun hâkimiyetini tanıdıysa da ardından ortaya çıkan ihtilâflar neticesinde güçlenip rakibini mağlûp etti ve Müeyyed tekrar Rey'e gitmek mecburiyetinde kaldı. Bu sırada Ebû Zeyd ile Ebû'l-Fazl en-Nâsırî arasındaki mücadele sonunda Hev-

sem'in Ebû'l-Fazl'in hâkimiyetine geçmesine karşı çıkan Sâirîler, intikam almak amacıyla Müeyyed'i desteklemeye karar verip kendisini Deylem'e davet ettiler. Deylem'e gitmek üzere yola çıkan Müeyyed, Rûyân'a ulaşınca buranın hâkimi Ebû Ca'fer ile Taberistan'da bulunan Ziyârîler'e karşı mücadele etmek konusunda anlaş-tı. Rûyân'daki Varfûye Kalesi, Ziyârî Kâbûs b. Veşmgîr'e karşı hazırlık merkezi olmak üzere Müeyyed'e teslim edildi. İki yıl süren hazırlık devresinden sonra Hevsem emîriyle birlikte çevredeki bütün emîrlere Müeyyed'in kumandasında Kâbûs'a karşı sefere çıktı. 400 (1010) yılında müttefikleriyle sahilten Taberistan'a yürüyen Müeyyed-Billâh, Ehlem'de Ebû Ca'fer Muhammed kumandasındaki Ziyârî kuvvetlerini yenip ilerlemeye devam etti. Ancak Âmül'e yaklaştığında Ziyârî ordusuyla yaptığı savaşta kesin bir yenilgiye uğradı, ordusu dağıldı, kendisi de Deylem'e dönmek zorunda kaldı.

403 (1012) yılında Kâbûs'un ölümü üzerine Şiîliğe ilgi duyan oğlu Menûcihr, Müeyyed ile barış anlaşması yaptı. Bir müddet sonra Rûyân halkının kendilerine zulmedildiğine dair ısrarlı şikâyetleri karşısında anlaşmayı bozan Müeyyed, Rûyân'a yürüdüysen de Menûcihr kuvvetlerine mağlûp oldu. Bu sırada Âmül'e gelen Ebû'l-Kâsım el-Büstî, Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ali'yi mukayese edip Ebû Bekir'in kırk yıl şirkle iç içe yaşadığını, Ali'nin ise hiçbir zaman şirke düşmediğini iddia edince galeyana gelen halk bazı Şiîler'in evlerini, mescidleri ve başta Hasan el-Utrûş'un türbesi olmak üzere bir kısım mezarları tahrip etti. Müeyyed'e başvuran Şiîler bu duruma müdahale etmesini istedilerse de güçsüzlüğü sebebiyle kendisi böyle bir teşebbüste bulunamadığı gibi Rey'deki Şiîler'i mücadeleye teşvik etmesi de sonuç vermedi. Ömrünün son dönemini Lencâ'da geçiren Müeyyed 9 Zilhicce 411 (26 Mart 1021) tarihinde (Cüşemî'ye göre 421/1030'da) vefat etti ve burada defnedildi.

Eserleri. 1. *İşbâtü nübüvveti'n-nebî* (nşr. Halîl Ahmed İbrâhîm, Kahire 1399/1979). 2. *Kitâbü'l-İfâde*. Fıkıhla ilgili olan eser bazı ilâvelerle birlikte çağdaşı Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Ali el-Hevsemî tarafından derlenmiştir. Esere İmâdüddin Ebû Mudâr Şüreyh b. Müeyyed bir şerh yazmış, bu şerh Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed tarafından *el-Cevâhir ve'd-dürer* adıyla ihtisar edilmiştir (şerh ve muhtasarıyla birlikte eserin yazma nüshaları için bk. Sezgin, I, 570-571). 3. *et-Tecrid*. Hâdî-İlelhak Yahyâ b. Hüseyin'in fikhî

görüşlerini ihtiva etmektedir. 4. *Şerhu't-Tecrid*. Kendi eseri üzerine yaptığı geniş bir şerhtir. 5. *el-Emâlî*. Muhtelif kelâm ve fıkıh konularıyla ilgili olarak değişik zamanlarda yazdığı açıklamalardan meydana gelmiştir. 6. *Siyâsetü'l-mürîdîn*. 7. *Kitâbü'd-Da'Ve* (günümüze ulaşan eserlerinin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 317-318; Sezgin, I, 570-571).

BİBLİYOGRAFYA :

Hâkim el-Cüşemî, *Şerhu'l-uyûn* (nşr. Fuâd Seyyid, *Fazlü'l-i'tizâl ve Tabakâtü'l-Mu'tezile* içinde), Tunus 1393/1974, s. 376; a.m.f., *Nühâb min Kitâbi Cilâ'i'l-ebşâr* (nşr. W. Madelung, *Ah-bârü e'immeti'z-Zeydiyye* içinde), Beyrut 1987, s. 123-125; Humeyd b. Ahmed el-Muhallî, *Kitâbü'l-Hadâ'iki'l-verdiyye* (a.e. içinde), s. 261-292; Muhammed Yûsuf el-Hacûrî, *Rauzatü'l-ah-bâr* (a.e. içinde), s. 353-354; Brockelmann, *GAL*, I, 186; *Suppl.*, I, 317-318; Sezgin, *GAS*, I, 570-571; Ahmed Mahmûd Subhî, *ez-Zeydiyye*, Kahire 1404/1984, s. 590; Hasan Yaşaroğlu, *Taberistan Zeydileri* (doktora tezi, 1998), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 146-150. MUSTAFA ÖZ

MÜEYYED - BİLLÂH,**Muhammed b. Kâsım**

(المؤيد بالله محمد بن القاسم)

el-Müeyyed-Billâh Muhammed b. el-Kâsım
b. Muhammed b. Ali b. er-Reşid
(ö. 1054/1644)**Yemen Zeydî imamlarından.**

990'da (1582) doğdu. Yemen'de Zeydî imâmetini kuran Hâdî-İlelhak neslinden Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed'in oğludur. Genç yaşta babasının Osmanlı kuvvetleriyle yaptığı mücadeleye katıldı. Şehâre Kalesi'nde on beş ay süreyle kuşatma altında kaldıktan sonra gizlice ayrılıp Berat dağlarına kaçan babası onu vekil olarak kalede bıraktı. Durumun kötüye gittiğini görünce kendisinin ve silâhlı mensuplarının kaleden çıkmaları ve saldırıya uğramamaları kaydıyla Osmanlı güçleriyle anlaşma imzaladı (Muharrem 1011 / Temmuz 1602). Babasının 12 Rebülevvel 1029'da (16 Şubat 1620) vefatı üzerine toplanan Zeydiyye mezhebi ileri gelenlerince imâmete uygun bulundu. Böylece Müeyyed-Billâh unvanıyla Zeydî imâmı oldu.

Onun imâmetinin ilk devresi, daha önce babasıyla Osmanlı Valisi Mehmed Paşa arasında Cemâziyelevvel 1028 (Nisan-Mayıs 1619) tarihinde imzalanan antlaşmaya uygun olarak nisbî bir sükûn ve istikrar içinde geçti. 1035 Ramazanında (Haziran 1626) imâmın önde gelen adamlarından birinin San'a'da halkı tahrik ettiği